

KS. JÓZEF KOZYRA
Katowice

Problemat¹ tytułu chrystologicznego „Syn Człowieczy” w Ewangeliach

1. Pochodzenie i znaczenie wyrażenia: „Syn Człowieczy”

Ze wszystkich tytułów chrystologicznych, określenie: „Syn Człowieczy” jest najbardziej dokładnie studiowane we współczesnej egzegezie². Wynika to z faktu, że przez ten tytuł godnościowy zamierza się dotrzeć do samego centrum nauczania

¹ Termin: „problemat” odnosi się do zagadnień doniosłych a zarazem trudnych, zawitych i skomplikowanych; por. S. SKORUPKA (red.), *Słownik wyrazów bliskoznacznych*, Warszawa 1991¹⁹, s. 265.

² Panoramę studiów dotyczących tytułu „Syn Człowieczy” podaje J. CHMIEL, *Współczesna interpretacja logiów o Synu Człowieczym*, AnalCrac 17 (1985), s. 206. Z kilkuset (ponad 300) opracowań tego tematu wylicza on przykładowo następujące: J. COPPENS, *Où en est le problème de Jésus „Fils de l’Homme”*, EThL 56 (1980), s. 282–302; I.H. MARSCHALL, *The Synoptic Son of Man Sayings in Recent Discussion*, NTS 12 (1965/66), s. 327–351; TENZE, *The Son of Man in Contemporary Debate*, „Evangelical Quarterly” 42 (1970), s. 67–87; G. HAUFE, *Das Menschensohnproblem in der gegenwärtigen wissenschaftlichen Diskussion*, EvTh 26 (1966), s. 130–141; S. LÉGASSE, *Jésus historique et le Fils de l’Homme. Aperçu sur les opinions contemporaines*, w: *Apocalypses et théologie de l’espérance*, Paris 1977, s. 271–298; W.G. KÜMMEL, *Jesusforschung seit 1965*, t. V: *Der persönliche Anspruch Jesu. Die Menschensohnfrage*, Theol. Rundschau 45 (1980), s. 50–84; *Nachträge 1975–1980*, w: *tamże* 47 (1982), s. 369–378; G. GERLEMAN, *Der Menschensohn*, Leiden 1983. H. Hahn z kolei wskazuje na prace: C. MCCOWN, *Jesus Son of Man: a Survey of recent Discussion*, JR 28 (1948), s. 1–12; J.B. HIGGINS, *Son of Man in the „Teaching of Jesus”*, w: *New Testament Essays. Studies in Memory of T.W. Manson*, Manchester 1959, s. 119–135; TENZE, *The Son of Man in the Teaching of Jesus*, Cambridge 1980 oraz H.E. TÖDT, *Der Menschensohn in der synoptischen Überlieferung*, Gütersloh 1959. Por. F. HAHN, *Christologische Hoheitstitel*, Göttingen 1974⁴, s. 13. Bogatą literaturę znajdujemy również w: A. JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, PEB 2, Poznań 1959, s. 561; por. też: R.A.H. DOUGLAS, *The Son of Man Tradition*, Minneapolis 1990; B. LINDERS, *Jesus the Son of Man Sayings in the Gospels in the Light of Recent Research*, Grand Rapids 1983; J.J. COLLINS, *The Son of Man in First-Century Judaism*, NTS 38 (1992), s. 448–466.

i działalności Jezusa³. Studium tytułu: „Syn Człowieczy” jest zatem najbardziej właściwym punktem wyjścia dla badań najstarszych tradycji chrystologicznych⁴. Termin: „Syn Człowieczy” ma w Biblii wiele znaczeń. Współcześni uczeni nie są jednomyślni ani w kwestii pochodzenia ani w sprawie znaczenia tego sformułowania⁵. Omawiając interpretację logiów o „Synu Człowieczym”, J. Chmiel⁶ odwołuje się do badań J. Coppensa, który stwierdza, że „tytuł Syn Człowieczy, ze wszystkich tytułów rozpowszechnionych w Kościele apostołskim, jest najbardziej wieloznaczny. Poglądy zaś dotyczące jego początków lub używania go przez samego Jezusa są najbardziej rozbieżne wśród egzegetów”⁷

Ten opisowy zwrot będący w Starym Testamencie synonimem człowieka, w Nowym Testamencie stał się samookreśleniem Chrystusa⁸. Tytuł „Syn Człowieczy” nie jest więc pochodzenia greckiego, lecz wywodzi się ze źródeł semickich⁹. Język hebrajski posługuje się formą bezrodzajnikową **בְּרִיָּא** głównie w księgach poetyckich. Ma ona znaczenie: „należący do zbiorowej kategorii człowieka” Używa się jej dla podkreślenia słabości i znikomości natury ludzkiej (Ps 8,5; 12,9; Lb 23,19; Hi 25,6; Iz 51,12). Odcień ten jest bardzo wyraźny w tekstach Księgi Ezechiela, gdzie aż 88 razy Bóg Jahwe tak właśnie zwraca się do Proroka¹⁰, podkreślając w ten sposób jego słabość i ograniczoność, w przeciwieństwie do wielkości majestatu Bożego¹¹ W aramejskiej części Księgi Daniela (7,13) ukazuje się tajemnicza postać „jakby Syna Człowieczego (**כְּבֶרֶךְ אִנְשִׁי**) na obłokach niebieskich” Wyrażenie to ukazuje nadziemski charakter tej postaci, a z kontekstu wynika, że chodzi o „lud świętych Najwyższego”, który otrzyma wieczne królestwo nad wszystkimi (7,18. 22.27). Chociaż sens tej wypowiedzi jest kolektywny, to jednak zakłada również

³ V. HAMPEL, *Menschensohn und historischer Jesus. Ein Rätselwort als Schlüssel zum messianischen Selbstverständnis Jesu*, Neukirchen-Vluyn 1990; M. MÜLLER, *Der Ausdruck „Menschensohn” in den Evangelien*, Leiden 1984; P. VIELHAUER, *Jesus und der Menschensohn. Zur Diskussion mit H.E. Tödt und E. Schweizer*, ZThK 60 (1963), s. 133–177.

⁴ HAHN, *dz. cyt.*, s. 15.

⁵ R.H. FULLER, *Syn Człowieczy*, w: P.J. ACHTEMEIER (red.), *The HarperCollins Bible Dictionary*, wyd. pol. W. CHROSTOWSKI (red.), *Encyklopedia Biblijna*, Warszawa 1999, s. 1164n; W. KASPER, *Jezus Chrystus* (tyt. oryg. *Jesus der Christus*), tł. B. Białecki, Warszawa 1983, s. 105; G. TEIßEN, A. MERZ, *Der historische Jesus*, Göttingen 1996, s. 471.

⁶ CHMIEL, *art. cyt.*, s. 205–210.

⁷ COPPENS, *Où en est le problème de Jésus „Fils de l’Homme”*, s. 282.

⁸ L. GOPPELT, *Theologie des Neuen Testaments*, cz. I: J. ROLOFF (red.), *Jesu Wirken in seiner theologischen Bedeutung*, Göttingen 1978³, s. 228; J. CZERSKI, *Miłosierdzie w opowiadaniu Mateusza o sądzie Syna Człowieczego nad wszystkimi narodami*, STHSO 10 (1983), s. 51.

⁹ CZERSKI, *art. cyt.*, s. 50.

¹⁰ JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, s. 561.

¹¹ FULLER, *art. cyt.*, s. 1164.

Chrystusa. Greckie wyrażenie z podwójną determinacją rodzajnikową¹⁷ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου jest śladem trudności przekładu, którą miano przy oddaniu tego wyjątkowego terminu¹⁸.

Trudność natury lingwistycznej stanowi jednak sam odpowiednik aramejski tytułu „Syn Człowieczy” oraz rozpowszechnienie tego wyrażenia w literaturze aramejskiej. Wśród egzegetów panuje zgoda, że wyrażenie greckie ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου jest dosłownym tłumaczeniem aramejskiego określenia אֲנָשׁ בֶּרֶךְ¹⁹ G. Vermès²⁰ utrzymuje, że wyrażenie to w języku aramejskim nie jest tytułem mesjańskim, lecz synonimem człowieka w charakterze zaimka nieokreślonego i pełni funkcję określenia obiegowego zastępującego pierwszą osobę w narracji²¹. Inni uczeni²² twierdzą jednak, że nie można utożsamiać dwóch podobnych wyrażen aramejskich: אֲנָשׁ (,ten człowiek”) i אֲנָשׁ בֶּרֶךְ (,Syn człowieczy”). Jeśli to pierwsze wyrażenie oznacza wyłącznie: „ja”, to drugie jest zwrotem ogólnym mogącym również oznaczać tego, który mówi²³ C.H. Dodd²⁴ jest zdania, że nie ma wystarczających dowodów pochodzących z Jezusowego środowiska judaistycznego, które pozwalałyby traktować wyrażenie „Syn Człowieczy” jako tytuł w ogóle czy też jako tytuł równoznaczny z określeniem: „Mesjasz”. Jeśli Jezus posługiwał się jednak tą frazą nie w sposób przypadkowy, lecz w okolicznościach, które czyniły z niej częściowo zawołowane stwierdzenie Jego powołania, to sformułowanie: „Syn Człowieczy” stało się dla Niego jak gdyby określeniem samego siebie. Zastępował On w ten sposób tradycyjny tytuł: „Mesjasz”²⁵

¹⁷ Forma ta jest obca językowi greckiemu; por. M. KARRER, *Jesus Christ im Neuen Testament*, Göttingen 1998, s. 288.

¹⁸ JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, s. 562. Poza J 5,57 wyrażenie to występuje w Ewangeliach zawsze w formie podwójnie określonej rodzajnikiem; por. M. MÜLLER, *Syn Człowieczy*, w: B.M. METZGER, M.D. COOGAN (red.), *The Oxford Companion to the Bible*, wyd. pol. *Słownik wiedzy biblijnej*, konsultacja W. Chrostowski, Warszawa 1996, s. 729.

¹⁹ CHMIEL, *art. cyt.*, s. 207.

²⁰ G. VERMÈS, *Gesù l'ebreo*, Roma 1983, s. 207, 220–327; TENZE, *The Present State of the „Son of Man” Debate*, JJS 29 (1978), s. 123–134.

²¹ Podobnego zdania jest również P. HAUPT, *The Son of Man*, JBL 40 (1921), s. 183n.

²² M. BLACK, *An Aramaic Approach to the Gospels and Acts*, Oxford 1967³, s. 328–330; CHMIEL, *art. cyt.*, s. 208.

²³ CHMIEL, *art. cyt.*, s. 208; J.Y. CABBELL, *The Origin and Meaning of the Term „Son of Man”*, JTh St 48 (1947), s. 145–155.

²⁴ C.H. DODD, *The Founder of Christianity*, tł. pol. Z. Kubiak, *Założyciel chrześcijaństwa*, Kraków 1983, s. 103; por. też: TEIßEN, MERZ, *dz. cyt.*, s. 480.

²⁵ K. MÜLLER, *Menschensohn und Messias*, BZ 16 (1972), s. 161–187; 17 (1973), s. 52–66.

Również w Księdze Henocha etiopskiej, niezależnie od czasu jej powstania²⁶, zdaniem wielu egzegetów²⁷ wyrażenie „Syn Człowieczy”, nie jest prawdziwym tytułem. Jezus zaś używając tego wyrażenia nie musiał odwoływać się do Księgi Henocha. Wystarczyło bowiem odwołać się do prorocтва Daniela (7,13)²⁸. Księga Henocha pozostaje jednak świadectwem stosowania określenia „Syn Człowieczy” w środowisku Jezusa. Sam Jezus zaś nadaje mu specyficzny charakter²⁹. J. Chmiel³⁰ zgadza się z opinią, że Jezus wybierając tytuł „Syn Człowieczy” nie musiał sięgać do koncepcji Księgi Henocha. Wystarczył Mu bowiem tekst i kontekst Dn 7,13 o Synu Człowieczym. Połączył On metodą ówczesnej egzegezy midraszowej różne teksty z Księgi Daniela. Tak więc w Dn 7,13 czytamy o tajemniczej postaci Syna Człowieczego, będącej reprezentantem „świętych Najwyższego”, którzy będą wytraceni (7,21.25). Misja Mesjasza połączona jest więc z cierpieniem Syna Człowieczego. Dn 12,2-3 zapowiada eschatologiczne zmartwychwstanie. Cierpienie Syna Człowieczego łączy się więc z Jego chwalebny zmartwychwstaniem. Jezus wybrał zaś tytuł „Syn Człowieczy” jako wyraz medytacji teologicznej nad tekstami Pisma Świętego. Wiara w niebiańskiego Zbawiciela, który ma się objawić, jak zapowiada Dn 7,13, stanowiła przygotowanie do użycia wyrażenia „Syn Człowieczy” w Ewangeliach³¹.

Tytuł „Syn Człowieczy” przetrwał również w niektórych pismach judeochrześcijańskich, jak Ewangelia Hebrajczyków, Ewangelia Tomasza (gnostycka)³², czy pisma klementyńskie. Można więc przypuszczać, że był on rozpowszechniony w kręgu judeochrześcijaństwa hellenistycznego³³

Należy też wspomnieć poza judaistyczne poszukiwania uczonych w celu rozwiązania problemu pochodzenia i znaczenia tytułu „Syn Człowieczy”. Idea Syna Człowieczego miałyby się wywodzić z orientalnego mitu o pracźlowieku, który spotykamy również w literaturze perskiej i hinduskiej a także w tekstach babilońskich.

²⁶ Rozbieżność poglądów uczonych jest tu duża: od czasów przedchrześcijańskich do II w. po Chr.; por. CHMIEL, *art. cyt.*, s. 208.

²⁷ VERMÈS, *Gesù l'ebreo*, s. 202–207; COPPENS, *Où en est le problème de Jésus „Fils de l'Homme”*, s. 289–290.

²⁸ M.D. HOOKER, *Is the Son of Man Problem Really Insoluble?*, w: *Text and Interpretation. Festschrift M. Black*, Cambridge 1978, s. 155–166.

²⁹ J. COPPENS, *Le Fils d'Homme dans les traditions juives postbibliques hormis le Livre des Paraboles de l'Hénoch éthiopien*, EThL 57 (1981), s. 58–82.

³⁰ CHMIEL, *art. cyt.*, s. 209.

³¹ J. DELORME, *Syn Człowieczy*, w: X. LON-DUFOUR (red.), *Vocabulaire de thologie biblique*, tł. K. Romaniuk, *Słownik Teologii Biblijnej*, Poznań 1994⁴, s. 922.

³² W apokryfie tym Syn Człowieczy oznacza naturę ludzką; por. KARRER, *dz. cyt.*, s. 289.

³³ CHMIEL, *art. cyt.*, s. 209.

Mit ten miałby wpłynąć z kolei na naukę Filona Aleksandryjskiego, na Nowy Testament, mandeizm, manicheizm i gnostycyzm. Hipotezy te są jednak bardzo wątpliwe³⁴.

2. Tytuł chrystologiczny „Syn Człowieczy” w Nowym Testamencie

2.1. Miejsce określenia „Syn Człowieczy” w Nowym Testamencie

Wyrażenie: „Syn Człowieczy” występuje w Nowym Testamencie ponad 80 razy i prawie zawsze pojawia się w ustach Jezusa. Wyjątek stanowią teksty Dz 7-56; Ap 1,13; 14,14 (cytat Dn 7,13); Hbr 2,6 (cytat Ps 8,5) oraz J 12,34. Poza tym spotykamy ten termin tylko w Ewangeliach³⁵. Znajdujemy go w źródle zwanym Logiami Jezusa (źródło Q), w tekstach Markowych, stanowiących również źródło dla pozostałych Synoptyków (Mt i Łk) oraz we własnych materiałach Mateusza i Łukasza a także w tradycji Janowej³⁶. W Ewangeliach Synoptycznych można zauważyć nasilającą się tendencję zawładnięcia tym wyrażeniem przez Jezusa w wypowiedziach, w których mówi On o swojej misji, losie i miejscu po zmartwychwstaniu. W Czwartej Ewangelii określenie: „Syn Człowieczy” konkuruje z inną formułą samoobjawieniową: „Ja jestem” i z samookreśleniem: „Syn”. Wyrażenie „Syn Człowieczy” zawsze stosuje Jan Ewangelista w istotnych wypowiedziach Jezusa³⁷. Używanie terminu „Syn Człowieczy” tylko przez Jezusa świadczy o oryginalności tego określenia, ponieważ w Kościele pierwotnym nazywano Chrystusa innymi tytułami³⁸. Jest też charakterystyczne, że nie spotykamy tytułu „Syn Człowieczy” w formułach

³⁴ Krótki ich przegląd przedstawił COLPE, *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, s. 411–422; JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, s. 562.

³⁵ Autorzy podają różne liczby w zależności od kryteriów, jakie stosowali (powtórzenia w tym samym wierszu lub teksty paralelne); por. E. SCHWEIZER, *Der Menschensohn. Zur eschatologischen Erwartung Jesu*, ZNW 50 (1959), s. 187; E. MICHON, *Znaczenie i teologiczna interpretacja logionu J 1,51*, SW 11 (1974), s. 272. A. Jankowski oraz J. Nelis podają, że u św. Mateusza spotykamy ten termin 30 razy, u św. Marka — 14 razy, u św. Łukasza — 25 razy a u św. Jana — 11 razy; por.: JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, s. 562; J. NELIS, *Menschensohn*, w: H. HAAG (red.), *Bibel-Lexikon*, Leipzig 1969, kol. 1131. Według M. Müllera wyrażenie to w Ewangeliach Synoptycznych występuje 70 razy. Uwzględniając jednak dwa teksty dyskusyjne (Mt 18,1; Łk 9,56) oraz redukując częstotliwość ze względu na teksty paralelne, określenie to spotykamy tylko 43 razy. W Ewangelii Jana M. Müller wylicza 13 wypadków zastosowania tego terminu; por. MÜLLER, *Syn Człowieczy*, s. 729.

³⁶ H. LANGKAMMER, *U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*, Wrocław 1976, s. 30; MICHON, *art. cyt.*, s. 271.

³⁷ MÜLLER, *Syn Człowieczy*, s. 729.

³⁸ E. STAUFFER, *Messias oder Menschensohn?*, NT 1 (1956), s. 83; MICHON, *art. cyt.*, s. 271.

wyznań wiary pierwotnego Kościoła. Świadczy to, że przynajmniej część wypowiedzi o Synu Człowieczym pochodzi od samego Jezusa³⁹

Znamienne jest, że Ewangeliści nie objaśniają tego tytułu, który do zrozumiałych nie należał, ani nie podają wyjaśnień dokonywanych przez Jezusa. Możliwym jednak jest, że w Ewangeliach termin ten w poszczególnych wypowiedziach Jezusa mógł zastąpić zaimek osobowy: „ja” Mogą na to wskazywać teksty Mt 16,13 zestawione z Mk 8,27 i Łk 9,18 oraz Mt 16,28 z Mk 9,1 i Łk 9,27⁴⁰ Określenie „Syn Człowieczy” we wszystkich tekstach Nowego Testamentu ma znaczenie chrystologiczne⁴¹. Chodzi w nich o przejęcie starszych tradycji sięgających samego Jezusa⁴². Nie ulega bowiem wątpliwości, że sam Jezus nazywał siebie „Synem Człowieczym” i jest to autentyczne samookreślenie się Chrystusa⁴³

2.2. Tytuł „Syn Człowieczy” w tradycjach ewangelijnych.

2.2.1. „Syn Człowieczy” w Dokumencie Q (Źródło mów Pańskich)

Teksty Nowego Testamentu należące do hipotetycznego Dokumentu Q, zawierającego najstarsze tradycje ewangelijne mówią o Jezusie Synu Człowieczym przychodzącym na sąd⁴⁴.

Pierwsza grupa tekstów: Mt 24,26-27.37-39 oraz tekst paralelny Łk 17,22-37 porównuje pojawienie się Syna Człowieczego na sąd do obrazu potopu z czasów Noego. Podkreśla się przez to uniwersalny zasięg sądu oraz niespodziewany czas jego nadejścia. Łukasz dodając porównanie z Lotem podkreśla, że niektórzy (sprawiedliwi) będą zbawieni, większość zaś (nieprawych) zostanie potępiona. W tradycji Starego Testamentu spotykamy podobne porównania w Syr 16,7-8; Mdr 10,4-7; Dn 7,13-14 a w pismach judaistycznych (szczególnie związanych z Henochem) w: HenEt 48,7; 62-63; 4 Ezd 7,28; 13,32; ApBasyr (2 Bar) 29,3; 39,7; 40; 72.

³⁹ A. BAUM, *Syn Człowieczy*, w: A. GRABNER-HAIDER (red.), *Praktisches Bibellexikon*, tł. pol. *Praktyczny słownik biblijny*, Warszawa 1994, kol. 1253.

⁴⁰ JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, s. 563.

⁴¹ MÜLLER, *Syn Człowieczy*, s. 729.

⁴² LANGKAMMER, *U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*, s. 30; E. SJÖBERG, *Der verborgene Menschensohn in den Evangelien*, Lund 1955, s. 48.

⁴³ JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, s. 563; COLPE, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, s. 440.

⁴⁴ G.W.E. NICKELSBURG, *Son of Man*, w: D.N. FREEDMAN (red.), *The Anchor Bible Dictionary*, t. VI, New York 1992, s. 142; H. LANGKAMMER, *Teologia Nowego Testamentu*, cz. I, Wrocław 1985, s. 120-124; H. SCHÜRMAN, *Beobachtungen zum Menschensohn-Titel in der Redequelle. Sein Vorkommen in Abschluss und Einleitungswendungen*, w: R. PESCH, R. SCHNACKENBURG (red.), *Jesus und der Menschensohn. Festschrift für A. Vögtle*, Freiburg im Br. 1975, s. 124-148.

Kolejne teksty: Mt 24,43-44 oraz Łk 12,39-40 mówią o nieznajomości czasu przyjścia Syna Człowieczego na sąd, posługując się porównaniem do gospodarza, który nie wie o jakiej porze przyjdzie złodziej.

W Mt 10,32-33 i Łk 12,8-9 Jezus mówi o konsekwencjach wiary i niewiary. Syn Człowieczy przy sądzie zbawi lub potępi, na podstawie czynów („wyzna lub zaprze się przed Ojcem”).

W Mt 19,28 i Łk 22,28-30 Jezus zapowiada uczniom współdziałanie w sprawowaniu sądu, „gdy Syn Człowieczy zasiądzie na swym tronie chwwały sądząc dwanaście pokoleń Izraela”

Inne teksty należące do „Źródła Q” łączą tytuł Syna Człowieczego z aluzjami do męki i zmartwychwstania Jezusa, chociaż w „Zbiorze mów Pańskich” brak jest opisu męki Jezusa⁴⁵. Mt 12,38-42 i Łk 11,29-32 przytaczają wypowiedź o „znaku Jonasza” i porównanie Jezusa z Salomonem. Nie rozpoznanie w Jezusie tych znaków będzie powodem potępienia przy sądzie.

Krytyka odrzucenia prorockiego posłannictwa Jezusa jest tematem kolejnej wypowiedzi o Synu Człowieczym w Mt 11,16-19 i Łk 7,31-35. Paradoksalnie służba ziemską Jezusa przyniosła odpuszczenie grzechów zaś działalność Jana Chrzciciela była zapowiadaniem sądu.

Podobnie logion w Mt 12,32 i Łk 12,10 mówi o opozycji wobec działalności ziemskiej Jezusa. Prawda o Synu Człowieczym w jego ziemskiej działalności była jeszcze zakryta. Jawna zaś się stała w pełni przez zmartwychwstanie, kiedy ukazało się dzieło Ducha Świętego. Dlatego odrzucenie Go jest bluźnierstwem.

W wypowiedzi Jezusa w Mt 8,20 i Łk 9,58 o „Synu Człowieczym, który nie ma gdzie głowy złożyć” tytuł ten zastępuje rodzajnik osobowy „Ja”. Ironiczne użycie go może jednak kontrastować z przyszłą chwałą Syna Człowieczego (Dn 7,13; Ps 8,4-8).

Tekst Mt 4,1-11 i Łk 4,1-13 nawiązuje do tytułu chrystologicznego: „Syn Człowieczy” nazywając wprost Jezusa „Synem Bożym”, poprzez wyraźną aluzję do Dn 7,14 w wypowiedzi szatana – kusiciela („dam Ci wszystkie królestwa świata i ich chwałę”). Jezusowi ofiarowane są więc prerogatywy eschatologicznego Syna Człowieczego⁴⁶

2.2.2. Syn Człowieczy w tradycji Markowej

Wypowiedzi Markowe dotyczące Jezusa – Syna Człowieczego związanego z przyszłym sądem znajdujemy w kontekście wyznania Piotra w posłannictwo

⁴⁵ KARRER, *dz. cyt.*, s. 297–298.

⁴⁶ NICKELSBURG, *art. cyt.*, s. 143.

mesjańskie Chrystusa (8,38); w związku z pytaniem Kajfasza o Synostwo Boże (14,62 — cytaty z Dn 7 oraz Ps 110,1) i w Jezusowej zapowiedzi przyjścia na końcu czasów (13,26-27 — również nawiązanie do Dn 7,13-14).

Inne teksty Markowe o Synu Człowieczym dotyczą działalności ziemskiej Jezusa: 2,1-12: odpuszczając grzechy i uzdrawiając paralityka objawia swoją nadzwyczajną moc i Boski autorytet (wyraźna aluzja do Dn 7,14). Podobnie w 2,23-28 Jezus jako Syn Człowieczy ukazuje swój Boski autorytet wobec szabatu, zezwalając Apostołom na łuskanie kłosów.

W jeszcze innych tekstach Ewangelii Marka wypowiedzi o Synu Człowieczym dotyczą zapowiedzi męki, śmierci i zmartwychwstania: 8,31; 9,9-12.31; 10,33-34.45. Zapowiedzi te wypełniły się w wydarzeniach opisanych w Mk 14-16 (w tym kontekście jeszcze słowa Jezusa o cierpiącym Synu Człowieczym w Mk 14,21.41). Teksty Markowe wyraźnie nawiązują do słownictwa znanego z Iz 52,13-53,12 oraz Mdr 2 i 5 (szczególnie Mk 10,45: „Syn Człowieczy nie przyszedł, aby mu służyli, lecz żeby służyć i dać swoje życie na okup za wielu”).

Charakterystyczną cechą języka teologii Markowej jest ukazanie Jezusa – Syna Człowieczego jako Syna Bożego. Wzajemną zależność tych dwóch tytułów chrystologicznych widać najwyraźniej w Mk 8,38 gdzie Jezus nazywa siebie Synem Człowieczym, który przyjdzie w chwale na końcu czasów (aluzja do Dn 7) i mówi o Bogu jako swoim Ojcu⁴⁷. W Jezusie – Synu Człowieczym miano więc rozpoznać Jego nadzwyczajną Boską moc i autorytet a zarazem dostrzec służebny charakter Jego działalności (por. Mk 2,10.27-28; 10,45)⁴⁸. Tytuł „Syn Człowieczy” w Ewangelii Marka ma wyjaśnić tajemnicę mesjańską Jezusa. Będąc konkretną osobą, a zarazem wysłannikiem Bożym ma On świadomość mesjańską i zakłada Królestwo Boże trwające już na wieki. W tytule „Syn Człowieczy” ukazuje się nowość Ewangelii Marka. Imię to bowiem zwraca uwagę na moc i chwałę Syna Bożego oraz podkreśla najbardziej autentyczne treści mesjańskie⁴⁹.

2.2.3. Syn Człowieczy w tradycji Mateusza

Obraz Syna Człowieczego sprawującego sąd przedstawia Mt 13,24-30. W wypowiedzi tej mowa jest o sądzie jako o żniwowaniu i oddzieleniu chwastów od pszenicy. Wprawdzie w tekście tym wprost nie używa się tytułu Syn Człowieczy, ale w kontekście innych wypowiedzi o działaniu Jezusa - Syna Człowieczego przy

⁴⁷ Tamże, s. 144.

⁴⁸ K. KERTELGE, *Der dienende Menschensohn*, w: PESCH, SCHNACKENBURG (red.), *dz. cyt.*, s. 225–239; R. SCHNACKENBURG, *Jesus Christus im Spiegel der vier Evangelien*, Freiburg im Br. 1998, s. 72–75.

⁴⁹ J. KUDASIEWICZ, *Ewangelie synoptyczne dzisiaj*, Warszawa 1986, s. 167; SJÖBERG, *Der verborgene Menschensohn in den Evangelien*, s. 151–161.

sądzie należy go interpretować w tym sensie (por. Mt 13,41-43; 24,30-31; 3,11-12 oraz wyraźna aluzja do Dn 12,3).

Mateuszowy opis sądu ostatecznego (25,31-46) wyraźnie nawiązuje do obrazu Syna Człowieczego⁵⁰ w Dn 7 oraz innych pism judaistycznych (ApBasyr 72 i HenEt 62-63).

Inne Mateuszowe teksty o przyszłej działalności Syna Człowieczego mają swoje odniesienia do Mk i Źródła Q jak np.: 10,23.32-33; 16,27 (Mk 8,38); 16,28 (Mk 9,1).

O wywyższonym Synu Człowieczym jeszcze przed paruzją czytamy w Mt 26,64 w odpowiedzi Jezusa udzielonej przed Sanhedrynem. Mateusz dodaje do znanej już wypowiedzi z Mk 14,64 (oraz 13,26) słowo: „odtąd” ἄπ' ἄρτι podobnie jak Łk 22,69. Do ostatecznej pełnej władzy i autorytetu Syna Człowieczego nawiązuje Mt również w 28,16-20, gdzie także widać wyraźną aluzję do Dn 7,14⁵¹.

2.2.4. Syn Człowieczy w Ewangelii Łukasza

Łukasz podkreśla działalność służebną Jezusa jako Syna Człowieczego, któremu ludzie są przeciwni i Go odrzucają (podobnie jak w tekstach przynależnych do Źródła Q i u Mk). Łk 22,24-27 zmienia tekst Mk 10,35-44 i zastępuje słowa z Mk 10,45 o śmierci zbawczej („Syn Człowieczy przyszedł służyć i dać swoje życie na okup za wielu”) logionem o tym, że „Syn Człowieczy przyszedł szukać zaginionych i zbawić ich” (Łk 19,10).

Ukazując Jezusa – Syna Człowieczego w kontekście zapowiedzi śmierci i zmartwychwstania, Łukasz nawiązuje do tradycji Markowej (Mk 9,9.13). Jedynie w Łk 17,25 znajdujemy zapowiedź śmierci Jezusa w kontekście mowy o eschatologicznym przyjściu na końcu czasów, kiedy nastąpi ostateczne objawienie się Syna Człowieczego. Nauka o śmierci i zmartwychwstaniu Syna Człowieczego powraca w opowiadaniu o pustym grobie, w którym przypomina się zapowiedź tych wydarzeń przez Jezusa, za Jego życia ziemskiego (Łk 24,26).

W tekstach Łukaszkowych zapowiadających mękę Syna Człowieczego na szczególną uwagę zasługuje Łk 22,21-22.48. Zauważamy tu bowiem starożytność semickiego sformułowania, przeciwstawiającego zdradę Judasza — postawie Jezusa, który nazywa go „przyjacielem”. Druga antyteza zawiera ponadto grę słów: „biada człowiekowi (zdrajcy), przez którego będzie wydany Syn Człowieczy”⁵².

⁵⁰ CZERSKI, *art. cyt.*, s. 49–64.

⁵¹ NICKELSBURG, *art. cyt.*, s. 145.

⁵² O. MICHEL, *Figlio del l'Uomo*, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, w: L. COENEN, E. BEYREUTHER, H. BIETENHARD (red.), *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, tł. wł.: A. Tessarolo (red.), *Dizionario dei concetti biblici del Nuovo Testamento*, Bologna 1976, s. 664.

Przyszła funkcja sędziowska Syna Człowieczego należy do istoty eschatologii Łukaszej. Obietnica nagrody w niebie jest dla prześladowanych z powodu Syna Człowieczego (Łk 6,22). Potępienie przez Syna Człowieczego przy sądzie ostatecznym zapowiada Łk 9,26; 12,8 (tekst paralelny do Mk i Q). Jezusowe wezwanie do czujności i gotowości na paruzję Syna Człowieczego w Łk 12,35-48 jest paralelne do Mk 13,32-37 oraz Źródła Q. Wypowiedzi Jezusa w Łk 17,20-18,8 spotykamy w kontekście mowy o ostatecznym przyjściu królestwa Bożego i dnia Syna Człowieczego (17,20-23). Również nauce o mocy wytrwałej modlitwy (Łk 18,1-8) towarzyszy logion o Synu Człowieczym (wiersz 8). Zaś w Łk 21,27-28 (paralelnie do Mk 13,26-27) Ewangelista zapowiada chwalebne przyjście Syna Człowieczego, a w wierszach 34-36. wzywa On do czujności, co zapewnia odkupienie w dniu Jego paruzji.

Obecne wywyższenie Syna Człowieczego ukazuje Łukasz w scenie sądu Jezusa przed Kajfaszem (22,69 paralelnie do Mt 26,64, stosując jednak inne wyrażenie: „odtąd” – ἀπὸ τοῦ νῦν⁵³). Charakterystyczne jest jednak, że Łukasz nie nawiązuje tu do Dn 7,13. Jezus zaś jako apokaliptyczny Syn Człowieczy zamyka długą listę wywyższonych przez Boga sprawiedliwych Starego Testamentu (np. Abel, Henoch, Noe, Abraham, Melchizedek)⁵⁴.

2.2.5. Charakterystyka Syna Człowieczego w Ewangeliach Synoptycznych

Wypowiedzi Jezusa u Synoptyków o Synu Człowieczym⁵⁵ mieszczą się w dwóch kategoriach. Są to z jednej strony logia godnościowe o przyszłym sędzi, który objawi swą chwałę⁵⁶. Można do nich dołączyć słowa związane z ziemską działalnością Jezusa, przez którą ukazał On swą wielką moc i Boski autorytet (uzdrowia i odpuszcza grzechy — Mk 2,10; jest Panem szabat — Mk 2,28)⁵⁷. Wypowiedzi dotyczące wywyższenia Syna Człowieczego czyli powtórnego Jego przyjścia w chwale na końcu czasów (Mt 10,23; 16,28; 24,27.37.39.44) oraz wypełnienia misji sędziego świata (Mk 8,38; 13,26-27; 14,62) nawiązują wyraźnie do obrazu z Dn 7,13 oraz do HenEt 61,8. Jezus stwierdza, że kiedy Jego udziałem stanie się chwała, wtedy spełni misję tajemniczej postaci z wizji Daniela⁵⁸

⁵³ NICKELSBURG, *art. cyt.*, s. 145.

⁵⁴ MICHEL, *Figlio del l'Uomo*, s. 666.

⁵⁵ H.E. TÖDT, *Der Menschensohn in der synoptischen Überlieferung*, Gütersloh 1978⁴

⁵⁶ HAHN, *dz. cyt.*, s. 32-39.

⁵⁷ LANGKAMMER, *U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*, s. 36-37; TENŹE, *Syn Człowieczy w Ewangeliach synoptycznych*, w: S. ŁACH (red.), *Mesjasz w Biblijnej Historii Zbawienia*, Lublin 1974, s. 329-344.

⁵⁸ JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, s. 563; LANGKAMMER, *U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*, s. 32-37; M. DELCOR, *Note sur l'origine de la figure du Fils d'Homme*, w: TENŹE, *Le Livre de Daniel*, Paris 1971, s. 162-167; FEUILLET, *art. cyt.*, s. 197, 202, 342-346.

Drugą grupę logiów Jezusa u Synoptyków o Synu Człowieczym stanowią słowa o poniżeniu i cierpieniu⁵⁹: „Przyszedł On służyć i dać swoje życie na okup za wszystkich” (Mk 10,45); „szuka On to, co było zginęło” Łk 19,10); „nie ma gdzie głowy skłonić” (Mt 8,20); jest złośliwie oceniany i odrzucany (Mt 11,19); czeka Go męka i śmierć (Mk 8,31; 9,12.31; 10,33-34; 14,21)⁶⁰

Pomostem między jedną i drugą grupą wypowiedzi są słowa Jezusa o zmar-twychwstaniu i przyszłej chwale (Mk 8,31; 9,9.31; 10,34; 14,62). Słowa te są klu-czem do rozwiązania problemu uniżenia i chwały Syna Człowieczego. Jego cierpienie staje się współczynnikiem uwielbienia na wzór cierpiącego Sługi Bożego z Iz 53. Syn Człowieczy ma doznać przeznaczeń Sługi Jahwe (Mk 10,45 – Iz 53,10; Mk 9,12 – Iz 53,3-4; Mk 8 31; Łk 17,25; 22,22; 24,7 – Iz 53,2-10; Łk 24,26 – Iz 53, 10b)⁶¹

Niektórzy egzegeci⁶² dzielą wypowiedzi Jezusa u Synoptyków o Synu Człowieczym na trzy grupy: (1) Jezus w swej ludzkiej naturze i życiu publicznym; (2) Jego cierpienia i śmierć; oraz (3) Syn Człowieczy w sensie eschatologicznym (chwalebny Sędzia i Zbawiciel na końcu czasów).

Z tekstów w Ewangeliach synoptycznych wynika, że tytuł „Syn Człowieczy” był znany w ówczesnym środowisku żydowskim. Nie utożsamiano go jednak wówczas z tytułem „Mesjasz”, który miał zabarwienie polityczne⁶³. Dzięki syntezie idei „Słu-gi Bożego” (Iz 53) z nadziemską postacią z wizji Daniela (Dn 7,13-14), świadomość własnej misji określona przez Jezusa Chrystusa terminem „Syn Człowieczy”, zdecydowanie odcina go od potocznych ówczesnych zapatrywań na posłannictwo Mesjasza — doczesnych i politycznych⁶⁴

Synoptycy skonkretyzowali i wyeksponowali ideę Syna Człowieczego – Jezusa, w trzech wymiarach⁶⁵:

⁵⁹ HAHN, *dz. cyt.*, 23–32; R. PESCH, *Die Passion des Menschensohnes*, w: PESCH, SCHNACKENBURG (red.), *dz. cyt.*, s. 166–195.

⁶⁰ JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, s. 563; H. LANGKAMMER, *U podstaw chrystologii Nowego Testa-mentu*, s. 36–38.

⁶¹ JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, s. 563.

⁶² FULLER, *art. cyt.*, s. 1164; CHMIEL, *art. cyt.*, s. 206; K.H. SCHELKLE, *Theologie des Neuen Testaments*, t. II: *Gott war in Christus*, tl. pol. M.L. Dylewski, *Teologia Nowego Testamentu*, t. II: *Bóg był w Chrystusie* Kraków 1984, s. 204–208; F. ROSLANIEC, *Sensus genuinus et plenus locutionis „Filius Hominis”*, Romae 1920, s. 78; T. PREISS, *Le Fils de l’homme*, Montpellier 1955, s. 26, 32, 44; MICHON, *art. cyt.*, s. 272; TEIßEN, MERZ, *dz. cyt.*, s. 474–476.

⁶³ NELIS, *art. cyt.*, s. 1132.

⁶⁴ JANKOWSKI, *Syn Człowieczy*, s. 563; BAUM, *art. cyt.*, s. 1253.

⁶⁵ MICHON, *art. cyt.*, s. 277.

(1) Tytuł Syn Człowieczy jest związany z istotą niebieską, która sądzi świat i nim rządzi. Jego działalność skierowana jest ku przyszłości, nastawiony On jest na eschatologię, w której przeprowadzi proces kosmiczny. Otrzymawszy od Boga władzę sądowniczą, będzie sądził i oskarży tych, którzy od Niego odeszli. Dla swych wyznawców zaś będzie pocieszycielem i obrońcą.

(2) Syn Człowieczy, będąc królem i sędzią z jednej strony, solidaryzuje się z ubogimi, cierpi ich głód i pragnienie, z pokorą służy bliźnim, jest odrzucony mimo, że będąc pełnym mocy i autorytetu Bożego uzdrawia i odpuszcza grzechy. Jezus – Syn Człowieczy podejmuje rolę Sługi Bożego, który cierpi i umiera ofiarując się Bogu Ojcu, by zawrzeć nowe przymierze i odkupić całą ludzkość. Jezus – Syn Człowieczy spełnia więc funkcję pośrednika między Bogiem i ludźmi.

(3) Jezus – Syn Człowieczy, to wreszcie zwycięzca nad szatanem i śmiercią oraz przychodzący w chwale (na obłokach). Gromadzi On wszystkich będąc Bogiem i człowiekiem zarazem. Jezus przyjmuje tytuł: „Syn Człowieczy” nie tylko, by uniknąć politycznego potraktowania swego posłannictwa, ale by odsłonić tajemnicę Boga-człowieka w Synu Człowieczym⁶⁶

Jezus sam więc identyfikował się z Synem Człowieczym świadomie łącząc Jego uniżenie z wywyższeniem, czyli ze swoją męką, śmiercią i zmartwychwstaniem. Świadomie podjęta męka doprowadza Jezusa do chwały zmartwychwstania czyli do chwały Syna Człowieczego⁶⁷

2.2.6. Syn Człowieczy w Ewangelii Jana

W Ewangelii Jana termin „Syn Człowieczy” występuje rzadziej niż u Synoptyków, bo tylko 13 razy⁶⁸. Po raz pierwszy spotykamy go w J 1,51, gdzie Jezus uroczyście zapowiada (podwójne: *Amen*)⁶⁹: „Zobaczycie niebo otwarte i aniołów Bożych wstępujących i zstępujących na Syna Człowieczego”. Logion ten będąc pierwotnie samoistną i autentyczną wypowiedzą Jezusa, w treści Ewangelii Janowej znalazł się na końcu wprowadzenia do publicznej działalności Jezusa. Ta programowa zapowiedź odnosi się do przyszłości. Dlatego na pytanie: Kim jest Syn Człowieczy?, co uczyni i jakiego zobaczą Go uczniowie, daje odpowiedź cała Ewangelia Jana. Zapowiedź Syna Człowieczego w J 1,51 obejmuje najważniejsze momenty przyszłego

⁶⁶ FEUILLET, *art. cyt.*, s. 341; ROSLANIEC, *dz. cyt.*, s. 193; O. PROCKSCH, *Der Menschensohn als Gottessohn*, „Christentum und Wissenschaft” 3 (1927), s. 425–481.

⁶⁷ LANGKAMMER, *U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*, s. 36–46.

⁶⁸ Liczba ta obejmuje wszystkie, również dyskusyjne warianty tekstu Ewangelii Janowej; por. MI-CHOŃ, *art. cyt.*, s. 279; R. SCHNACKENBURG, *Der Menschensohn im Johannesevangelium*, NTS 11 (1965), s. 123–137.

⁶⁹ Ta formuła wstępna uroczystych zapewnień, pouczeń i wymagań pojawia się tylko w ustach Jezusa i tylko w Ewangelii Jana, bez analogii rabinistycznych; por. A. JANKOWSKI, *Amen*, PEB 1, s. 41.

życia Jezusa i naszego zbawienia: (1) Poznanie preegzystencji Słowa Wcielonego, które przyszło na ziemię, aby zbawić ludzi przez chwalebłą śmierć krzyżową (J 3, 13.14); (2) konsekwencją śmierci Jezusa jest sąd nad światem i zbawienie dla tych, którzy uwierzyli w Syna Człowieczego (J 5,27; 9,35); (3) wierzącym pomaga w drodze do zbawienia Krew i Ciało Syna Człowieczego dane jako pokarm i napój (J 6,27.53.62); (4) wywyższenie i uwielbienie Syna Człowieczego dokonujące się w Jego śmierci krzyżowej, będzie znakiem zbawienia, do którego dąży On zgodnie z wolą Ojca (J 8,28; 12,23-34). Przez tę zbawczą śmierć Bóg będzie uwielbiony w Synu, a Syn Człowieczy w Bogu (J 13,31)⁷⁰

Znaczenie terminu „Syn Człowieczy” w Ewangelii Jana można więc rozważać w kilku grupach tekstów obejmujących podobną tematykę.

(1) Syn Człowieczy — jako preegzystujący Syn Boży

Temat ten podejmuje wypowiedź w J 3,13: „Nikt nie wstąpił do nieba oprócz tego, który z nieba zstąpił — Syna Człowieczego”⁷¹. W niektórych rękopisach dodano wyjaśnienie, że „Syn Człowieczy jest z nieba” Obawiano się bowiem, aby ktoś nie uważał Syna Człowieczego tylko za człowieka. Syn Człowieczy jest prawdziwym Bogiem, który jest w niebie na łonie Ojca (J 1,18). Jezus – Syn Człowieczy był stale w niebie (wstąpił – *perfectum*) i jednorazowo zstąpił (*aoryst*) na ziemię⁷². Glossa wyjaśniająca podkreśla, że Syn Człowieczy jednocześnie był w niebie i na ziemi. Jest tu zawarta prawda o preegzystencji Syna Człowieczego, nawiązująca do preegzystencji Logosu w J 1,1-2⁷³ Tytuł: „Syn Człowieczy” w J 3,13-14 wyraża ludzki i boski zarazem charakter postaci Jezusa od preegzystencji, poprzez pobyt na ziemi oraz śmierć, aż do uwielbienia w niebie⁷⁴.

(2) Syn Człowieczy — jako eschatologiczny Sędzia

Termin „Syn Człowieczy” w J 5,27: („Ojciec udzielił Synowi władzy wykonywania sądu, bo jest Synem Człowieczym”) jest jedynym w Nowym Testamencie wypadkiem nie stosowania rodzajników przed „Syn” i „Człowieczy”⁷⁵. Najwłaściwszym rozwiązaniem tego problemu wydaje się łączność J 5,27 z tekstem Dn 7,13, gdzie też nie stosuje się rodzajników wobec Syna Człowieczego⁷⁶. Mesjańskiego sensu terminu „Syn Człowieczy” (w roli Sędziego), który występuje tu nawet bez

⁷⁰ MICHON, *art. cyt.*, s. 293–296.

⁷¹ R. SCHNACKENBURG, *Die situationsgelösten Redestücke in Joh 3*, ZNW 49 (1958), s. 88n.

⁷² A.J. HIGGINS, *Menschensohn-Studien*, Stuttgart 1965, s. 38–40.

⁷³ MICHON, *art. cyt.*, s. 279nn.

⁷⁴ E. RUCKSTUHL, *Abstieg und Erhöhung des johanneischen Menschensohnes*, w: PESCH, SCHNACKENBURG (red.), *dz. cyt.*, s. 314–341.

⁷⁵ H. DICKMANN, *Der Sohn des Menschen im Johannesevangelium*, Schol 2 (1927), s. 243.

⁷⁶ SCHNACKENBURG, *Der Menschensohn im Johannesevangelium*, s. 126; COLPE, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, s. 468.

rodzajników, nie zacierają także trudność wynikająca z faktu, że Jezus mówi o sobie, raz w osobie trzeciej (J 5,19-23.25), a w innym przypadku w osobie pierwszej (J 5, 24.30). Taki styl bowiem odpowiada wypowiedziom Jezusa (np. Mt 11,27)⁷⁷

(3) Syn Człowieczy i Eucharystia

Cała wypowiedź Jezusowa o Eucharystii przedstawiona przez Jana Ewangelistę w rozdziale 6 związana jest z tytułem „Syn Człowieczy”. Wprost używa się go w wierszach: 27.53 i 62. Jezus podaje swoją programową naukę zachęcając, by słuchacze starali się o pokarm trwający aż po życie wieczne. Pokarmu takiego udzieli Syn Człowieczy. Potwierdzeniem zaś autorytetu Syna Człowieczego jest pieczęć Boga Ojca, który nie tylko zatwierdza czyny, ale traktuje je za swoje (por. J 6,27)⁷⁸. Gdy Żydzi odrzucają prawdę o Synu Człowieczym, który jest także Synem Bożym (J 6,33 w kontekście J 3,13), Jezus uroczyście i z autorytetem oświadcza: „Jeśli nie będziecie spożywać Ciała Syna Człowieczego i nie będziecie pić Jego Krwi, nie będziecie mieli życia w sobie” (J 6,53)⁷⁹. Każdy spożywający pokarm duchowy włączony zostaje w życie Syna Człowieczego i będzie miał życie wieczne z Jezusem, który go wskrzesi w dniu ostatecznym (por. J 6,54-56)⁸⁰. Wątpiących Jezus poucza o swym przyszłym odejściu: „Gdybyście zobaczyli Syna Człowieczego tam, gdzie był przedtem” (J 6,62). Jest to zapowiedź wniebowstąpienia, szczególnie wyraźna w świetle słów z J 3,13. Syn Człowieczy więc, który sam jest pokarmem dającym życie wieczne, wstąpi tam, gdzie był od wieków⁸¹.

(4) Jezus domaga się wiary w Syna Człowieczego.

W tekście J 9,35-39, na pytanie Jezusa, skierowane do uzdrowionego ślepeca: „Czy wierzysz w Syna Człowieczego” ten z kolei pyta: „Kto to jest Syn Człowieczy?”, chociaż wcześniej sugerował Żydom, że ten, który go uzdrowił musi być Mesjaszem i pochodzić od Boga (wiersze 17.22.33). Widocznie tytuł: „Syn Człowieczy” nie był równoznaczny z pojęciem „Mesjasz”. Jezus – Syn Człowieczy, to ktoś większy niż tylko ludzka postać⁸². Jezus domaga się wiary w Syna Człowieczego, tłumacząc, że ten, który uzdrowia, posiada cechy mesjańskie, bo przychodzi na świat przeprowadzić sąd. Jego wynik zaś zależał będzie od uwierzenia w Syna Człowieczego, czy też odrzucenia Go⁸³

⁷⁷ COLPE, *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, s. 468.

⁷⁸ MICHON, *art. cyt.*, s. 283n; F. GRYGLEWICZ, *Pieczęć i jej symbolika w Nowym Testamencie*, RTK 10, 2 (1963), s. 15–25.

⁷⁹ C.K. BARRETT, *Das Fleisch des Menschensohnes*, w: PESCH, SCHNACKENBURG (red.), *dz. cyt.*, s. 342–354.

⁸⁰ COLPE, *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, s. 470.

⁸¹ MICHON, *art. cyt.*, s. 285.

⁸² E.M. SIDEBOTTOM, *The Christ of the Fourth Gospel in the Light of First-Century Thought*, London 1961, s. 84–96.

⁸³ MICHON, *art. cyt.*, s. 286–287.

(5) Syn Człowieczy wywyższony i uwielbiony

W Ewangelii św. Jana wywyższenie jest równoznaczne z ukrzyżowaniem i uwielbieniem Jezusa⁸⁴. W J 3,14 Jezus wskazuje na sposób, w jaki dokona zbawienia: przez podwyższenie Syna Człowieczego, na wzór podwyższonego węża przez Mojżesza na pustyni. Wąż ten był znakiem-typem i każdy, kto z wiarą spojrzał na niego, zostawał przy życiu (por. Lb 21,4-9)⁸⁵. Kto uwierzy w wywyższonego Syna Człowieczego, ten będzie zbawiony⁸⁶. Tę samą ideę spotykamy w tekście Iz 53 o wywyższonym Słudze Jahwe⁸⁷. Bezosobowa forma: „potrzeba, aby był wywyższony... (J 3,14)” wskazuje na zamierzenie Boga Ojca⁸⁸, którego wolę wypełnia Syn Człowieczy. O wywyższeniu Syna Człowieczego, jakiego dokonają Żydzi, mówi Jezus w J 8,28. Wtedy rozumieją, że Jezus – Syn Człowieczy jest Mesjaszem i Synem Bożym, wypełniającym wolę Boga Ojca⁸⁹. To wywyższenie Jezusa jest i cierpieniem i uwielbieniem⁹⁰.

O uwielbieniu i wywyższeniu Syna Człowieczego czytamy w Ewangelii Jana w tekstach poprzedzających opis Męki Pańskiej (J 12,23-34) a szczególnie w wierszach 23 i 34: „Nadeszła godzina aby był uwielbiony Syn Człowieczy”, „Jak możesz mówić, iż potrzeba, aby Syn Człowieczy był wywyższony? Kto to jest Syn Człowieczy?”. Zastosowane tu trzy określenia: „Syn Człowieczy, godzina i wywyższenie” związane są z cierpieniem Jezusa i śmiercią krzyżową oraz równoczesnym uwielbieniem Go, a także zbawieniem przyniesionym ludziom⁹¹.

O uwielbionym Synu Człowieczym Jezus mówi po raz ostatni w wieczerniku: J 13,31-32 w związku z rozpoczęciem męki przez zdradę Judasza. Syn Człowieczy mający Boską naturę i niebieskie pochodzenie, uwielbił Boga Ojca przez wypełnianie Jego woli w swoim życiu, a obecnie przez swoją śmierć krzyżową⁹².

⁸⁴ G. IBER, *Überlieferungsgeschichtliche Untersuchungen zum Begriff des Menschensohns im Neuen Testament*, ThLZ 80 (1955), s. 115.

⁸⁵ R. SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, cz. I, Freiburg im Br. 1965–75, s. 408.

⁸⁶ MICHON, *art. cyt.*, s. 287.

⁸⁷ SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, s. 409.

⁸⁸ S. ŁACH, *Księga Wyjścia. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, (PST I/2), Poznań 1964, s. 189.

⁸⁹ MICHON, *art. cyt.*, s. 289; O. CULLMANN, *Der johanneische Gebrauch doppeldeutiger Ausdrücke als Schlüssel zum Verständnis des vierten Evangelium*, ThZ 4 (1948), s. 363.

⁹⁰ HAHN, *dz. cyt.*, s. 53, 130; F. GRYGLEWICZ, *Duchowy charakter Ewangelii św. Jana*, Warszawa 1969, s. 66–69.

⁹¹ MICHON, *art. cyt.*, s. 291.

⁹² *Tamże*, s. 292–299.

3. Różnorodność opinii egzegetów o Synu Człowieczym w Ewangeliach

Analizując poglądy egzegetów w odniesieniu do tytułu „Syn Człowieczy” w wypowiedziach Jezusa spotykamy się z różnymi propozycjami. Wśród opinii uczonych widać rozwiązania skrajne i umiarkowane oraz otwarte na dalsze badania i uwzględniające złożoność problematyki⁹³: (1) logia o Synu człowieczym nie pochodzą od Jezusa (tak: Ph. Vielhauer⁹⁴, H. Conzelmann⁹⁵; E. Käsemann⁹⁶); (2) słowa o Synu Człowieczym są autentycznymi wypowiedziami Jezusa (P. Benoit⁹⁷, A. Feuillet⁹⁸, O. Cullmann⁹⁹); (3) wypowiedzi o Synu Człowieczym odnoszą się tylko do ziemskiej działalności Jezusa (E. Schweizer¹⁰⁰); (4) autentycznie Jezusowe są logia o Synu Człowieczym związane z eschatologią, paruzją (J. Coppens¹⁰¹ przyjmuje tylko cztery takie wypowiedzi Jezusa u Synoptyków w Mk 8,38; 9,12; 13,26 i 14,62); (5) mimo trudności identyfikacji poszczególnych logiów Jezusa o Synu Człowieczym, tytuł ten był przez Jezusa przyjęty i używany (J. Jeremias¹⁰², H.E. Tödt¹⁰³, C. Colpe¹⁰⁴).

Przeciwnicy autentyczności wypowiedzi o Synu Człowieczym przez Jezusa wysuwają następujące argumenty: Wprawdzie tytuł „Syn człowieczy” znany był w żydowskich pismach apokaliptycznych (Dn, HenEt, 4 Ezd), jednakże nie używano go w odniesieniu do konkretnych osób historycznych. Jezus zaś używał tego terminu jako samookreślenia, nazywając siebie w ten sposób, że jest człowiekiem. Wyrażenie to dotyczy wypowiedzi związanych z ziemską posługą Jezusa oraz z Jego męką. Możliwe, że w zapowiedziach Jezusa dotyczących przyszłości, tytuł „Syn Człowieczy” dodano po Jego zmartwychwstaniu interpretując to określenie w sensie

⁹³ CHMIEL, *art. cyt.*, s. 207–208.

⁹⁴ PH. VIELHAUER, *Gottesreich und Menschensohn in der Verkündigung Jesu*, w: *Aufsätze zum Neuen Testament*, München 1965, s. 55–91.

⁹⁵ H. CONZELMANN, *Grundriß der Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen 1987⁴, s. 105–111.

⁹⁶ E. KÄSEMANN, *Jesus und der Menschensohn*, ZThK 60 (1963), s. 170.

⁹⁷ P. BENOIT, *La divinité di Gesù nei vangeli sinottici*, w: TENZE, *Esegesi e teologia*, Roma 1964, s. 126–138.

⁹⁸ FEUILLET, *art. cyt.*, s. 170–346.

⁹⁹ O. CULLMANN, *Die Christologie des Neuen Testaments*, Tübingen 1963³, s. 138–198.

¹⁰⁰ SCHWEIZER, *art. cyt.*, s. 185–209.

¹⁰¹ COPPENS, *Où en est le problème de Jésus „Fils de l'Homme”*, s. 282–302; TENZE, *Le Fils de l'homme néotestamentaire*, w: *La relève apocalyptique du messianisme royal*, t. III, Leuven 1981.

¹⁰² J. JEREMIAS, πᾶς θεοῦ, ThWNT 5, Stuttgart 1957, s. 686–687; TENZE, *Die älteste Schicht der Menschensohnlogien*, s. 159–172.

¹⁰³ TÖDT, *dz. cyt.*

¹⁰⁴ COLPE, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, s. 403–474; TENZE, *Neue Untersuchungen zum Menschensohn-Problem*, ThRev 79 (1981), s. 354–371.

Dn 7,13. Jezus w swoich autentycznych wypowiedziach nie odnosił tego tytułu do siebie, lecz stosował je w sensie ogólnym. Używał zaś tego wyrażenia w odniesieniu do postaci transcendentnej, różnej od siebie (szczególnie w tekstach, gdzie wydaje się odróżniać siebie od nadchodzącego Syna Człowieczego: Mk 8,38; Łk 12,8)¹⁰⁵ Ten nadchodzący Syn Człowieczy miałby potwierdzać obecną zapowiedź ostatecznego zbawienia, daną przez Jezusa. Po zmartwychwstaniu Chrystusa, Jego uczniowie w duchu wiary utożsamili Go z apokaliptycznym Synem Człowieczym (pełnym mocy Bożej)¹⁰⁶.

3.1. Idea Syna Człowieczego w działalności ziemskiej Jezusa w Ewangeliach Synoptycznych.

Ewangelie Synoptyczne przedstawiają tytuł „Syn Człowieczy” jako samoświadomość mesjańską Jezusa o sobie samym. Tytuł ten łączy bowiem postać cierpiącego Sługę Jahwe (Iz 53) z niebiańskim Synem Człowieczym – Mesjaszem z Dn 7,13. W ten sposób Jezus odrzucił polityczne pojęcia mesjańskie akcentując jego postawę transcendentną¹⁰⁷

C. Colpe¹⁰⁸ podaje następującą propozycję uszeregowania tekstów synoptycznych z uwzględnieniem genezy Nowego Testamentu, a więc począwszy od nauczania Jezusa. Według niego, Jezus podkreślając swoją naturę ludzką posłużył się określeniem Syn Człowieczy w trzech tekstach, ukazując swoją relację do Boga, innych ludzi i zwierząt¹⁰⁹ Pierwszą perykopą jest opowiadanie o uzdrowieniu paralityka (Mk 2,1-12). W wierszu 7, odnosząc do siebie termin Syn Człowieczy, który odpuszcza grzechy, Jezus każe domyśleć się przeciwnikom, kim On jest, skoro tylko Bóg jeden może grzechy odpuszczać. Drugim tekstem jest Mt 11,18-19, gdzie Jezus przedstawia odrzucenie Go jako Syna Człowieczego na jednej płaszczyźnie z odrzuceniem Jana Chrzciciela. Trzeci logion znajdujemy w Mt 8,20. Jezus mówi o swoim uniżeniu, przeciwstawiając je lepszej sytuacji życiowej, jaką mają zwierzęta.

C. Colpe wyróżnia wypowiedzi Jezusa o przychodzącym Synu Człowieczym¹¹⁰. Są to następujące teksty: Mt 24,27 (widzialnie dla wszystkich jak błyskawica); Mt

¹⁰⁵ E. LOHSE, *Grundriß der neutestamentlichen Theologie*, Stuttgart 1974, s. 48; A. VÖGTLE, *Bezeugt die Logienquelle die authentische Rede Jesu vom Menschensohn?*, w: TENZE, *Offenbarungsgeschehen und Wirkungsgeschichte*, Freiburg im Br. 1985, s. 50–69.

¹⁰⁶ FULLER, *art. cyt.*, s. 1164–1165.

¹⁰⁷ H. LANGKAMMER, *Oczekiwania przyjścia „Pana i Syna Człowieczego” w najstarszych gminach chrześcijańskich*, AK 77 (1971), s. 100–103; CULLMANN, *Die Christologie des Neuen Testaments*, s. 164; P. WEIMAR, *Daniel 7. Eine textanalyse*, w: PESCH, SCHNACKENBURG (red.), *dz. cyt.*, s. 11–36.

¹⁰⁸ COLPE, *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, s. 433–444.

¹⁰⁹ *Tamże*, s. 433–435.

¹¹⁰ *Tamże*, s. 435–441.

24,37 (zaskakująco jak za dni Noego); Łk 18,8 (czy ludzie będą wierzyć w Syna Człowieczego, gdy Ten przyjdzie); Łk 22,69 (wyznanie przed Najwyższą Radą: „Syn Człowieczy będzie zasiadał po prawicy Wszechmocy Bożej”); Mt 10,23 (pierwsze wskazówki paruzji); Mt 24,30 (inne znaki przyjścia Syna Człowieczego); stosowanie tytułu „Syn Człowieczy” przez Jezusa w odniesieniach do tej nazwy w Dn, 4 Ezd i HenEt.

Słowa Jezusa o apokaliptycznym Synu Człowieczym, zdaniem C. Colpego, znajdujemy w tekstach stanowiących materiał własny Ewangelii Łukasza. Jest to kilka (sześć) wypowiedzi Jezusa skierowanych do uczniów¹¹¹ w: Łk 17,24.26.30; 18,8; 21,36; 22,69 oraz paralela do pierwszej wypowiedzi (17,14.26) w Mt 24,27.37.

Cztery grupy słów Jezusa, które dopiero w późniejszej refleksji stały się logiami o Synu Człowieczym, to zdaniem C. Colpego¹¹²: (1) Słowa Jezusa w Łk 22,27 — „jestem pośród was jako sługa” (por. Mk 10,45) w połączeniu z wypowiedzią skierowaną do Judasza w Łk 22,48 — „pocałunkiem wydajesz Syna Człowieczego”; (2) W pierwotnej formie wypowiedzi w Mk 3,28-29 — brak słów o Synu Człowieczym. Tylko grzech przeciwko Duchowi Świętemu nie będzie odpuszczony. Logion o Synu Człowieczym dodano w kontekście innej wypowiedzi Jezusa w Łk 6,22 — błogosławieni, którzy z powodu Syna Człowieczego są prześladowani (por. Mt 5,11); (3) Analogiczne sformułowania Jezusa w Mt 10,32-33 i Łk 22,28-30 bez słów o Synu Człowieczym lecz z zaimkiem osobowym: „ja, mnie, mój”, odczytane w kontekście logionu w Mt 19,28 i Łk 12,8 z tytułem: „Syn Człowieczy”; (4) Zagadkowe słowa o przyszłej chwale Jezusa — Mt 12,39; Mk 9,9,31 oraz, że poprzedzi ją Jego męka — Mk 8,31; 9,31; 10,33; 14,21.41; Mt 16,21 — w pierwotnej formie wypowiedziane były zapewne z użyciem zaimka osobowego „ja” Taki był bowiem styl wypowiedzi prorockich: Mt 23,34-37; Łk 13,33 i 12,50. Jednak bez późniejszej zamiany zaimka osobowego na tytuł: „Syn Człowieczy”, Jezusowe wezwania do nawrócenia nie różniłyby się zbyt od słów proroków Starego Testamentu. Z dodaniem zaś określenia: „Syn Człowieczy” nabrały one nowego znaczenia.

J. Gnilka¹¹³ poszukując autentycznych słów Jezusa o Synu Człowieczym za punkt wyjścia bierze tekst Łk 12,8-9: „Kto się przyzna do Mnie przed ludźmi, do tego przyzna się i Syn Człowieczy wobec aniołów Bożych”. Następuje tu oddzielenie Jezusowego „ja” od Syna Człowieczego, co mogło sugerować, że chodzi o dwie różne osoby¹¹⁴ Wprawdzie H. Conzelmann¹¹⁵ jest zdania, że tekst ten zakłada tożsamość

¹¹¹ Tamże, s. 442–443, 460–461.

¹¹² Tamże, s. 441–442.

¹¹³ J. GNILKA, *Jesus von Nazaret. Botschaft und Geschichte*, tł. J. Zychowicz, *Jezus z Nazaretu. Orędzie i dzieje*, Kraków 1997, s. 312–316.

¹¹⁴ R. BULTMANN, *Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen 1961⁴, s. 30–33.

¹¹⁵ CONZELMANN, *dz. cyt.*, s. 105–106.

Syna Człowieczego z Jezusem. Autor sądzi jednak, że tytuł ten nadano Jezusowi dopiero później. Za autentyczną zaś wypowiedź Jezusa uważa ją L. Goppelt¹¹⁶. Według J. Gnilki¹¹⁷ rozróżnienie między sobą samym a Synem Człowieczym, można uznać za specyficzny sposób mówienia Jezusa o Synu Człowieczym. W Łk 12,8 mówi się o przyszłym eschatologicznym sądzie i udzieleniu na nim Synowi Człowieczemu najważniejszego słowa. Decydujące jest Jego przyznanie się do danego człowieka lub wyparcie się go. To, co poprzedza sąd, dokonuje się w spotkaniu z ziemskim Jezusem, w zajęciu stanowiska wobec Jego słów i Jego osoby. Przyznanie się do Jezusa albo wyparcie się Go, decyduje o wyniku sądu ostatecznego, a nawet go już antycypuje. Dla stosunku Jezusa do Syna Człowieczego wynika stąd tożsamość wspólnoty zbawienia¹¹⁸.

Syn Człowieczy i panowanie Boga dają się ze sobą pogodzić. Na paralelizm wypowiedzi o Synu Człowieczym i Królestwie Bożym wskazuje H.E. Tödt¹¹⁹ (np. Mt 13,41-43.49-50; 25,31-46). Główne treści nauczania Jezusa, jak sąd i nawrócenie, można znaleźć w obu grupach wypowiedzi. To, że określenie „Syn Człowieczy” rozprzestrzeniło się w tradycji synoptycznej dalej i przeniknęło do logiów Jezusa, najlepiej można zaobserwować w Ewangelii Mt, gdzie rozpowszechniło się ono najbardziej (por. Mt 10,23; 13,37.41; 16,13; 24,27.30.37.39.44; 25,31; 26,2)¹²⁰.

Znamienny dla Jezusa, sprawiający wrażenie dystansu sposób mówienia o Synu Człowieczym, zdający się nie utożsamiać Go z tą postacią, pozostawia nie rozstrzygniętą kwestię, kim ów Syn Człowieczy mógłby być. Ponieważ jednak wszystko, także słowa Syna Człowieczego na sądzie ostatecznym, zależy od postawy wobec Jezusa, (czy się do Niego ktoś przyzna przed ludźmi, czy się Go wyprze — Łk 12,8), dlatego problem tożsamości Syna Człowieczego¹²¹ wydaje się być oczywisty. Jezus historyczny jest tożsamy z eschatologicznym Synem Człowieczym.

3.2. Identyfikowanie się Jezusa z Synem Człowieczym w Ewangelii Jana

W J 9,35-37 Jezus pyta uzdrowionego ślepcę o wiarę w Syna Człowieczego i spotyka się również z pytaniem: „Kto to jest, bym w Niego uwierzył?” Wówczas Jezus stwierdza: „Jest Nim ten, który mówi z tobą” wskazując tym samym siebie, że jest

¹¹⁶ GOPPELT, *dz. cyt.*, s. 231–237; według niego, Jezusowi należy przypisać także inne wypowiedzi o Synu Człowieczym, dotyczące Jego ziemskiej działalności, jak: Mk 2,10.28; 9,31; Mt 8,20. Jezus wybrał zagadkową formę trzeciej osoby liczby pojedynczej (on — Syn Człowieczy), aby w ten sposób zapowiedzieć siebie samego jako Syna Człowieczego w sposób zawaolowany.

¹¹⁷ GNILKA, *dz. cyt.*, s. 315–316.

¹¹⁸ TÖDT, *dz. cyt.*, s. 55.

¹¹⁹ *Tamże*, s. 298–316.

¹²⁰ GNILKA, *dz. cyt.*, s. 315–316.

¹²¹ *Tamże*, s. 199.

Synem Człowieczym. Zaś w J 9,39, Jezus mówi, że jako Syn Człowieczy przeprowadzi sąd, „aby ci, którzy nie widzą — przejrzeni, a ci, którzy widzą — stali się niewidomymi”¹²².

Jezus zapowiadając w J 12,32-34, „że zostanie podwyższony nad ziemię, zaznaczył jaką śmiercią miał umrzeć”¹²³. Żydzi z tłumu jednak utożsamiając Jezusa z Synem Człowieczym mieli wątpliwości, czy można uznać Go za tego, którego oczekiwali. Pytają nawet: „Kto to jest Syn Człowieczy?” W odpowiedzi Jezus zwraca uwagę, że „Jest Światłością” i zachęca, „by uwierzyli w Niego i stali się synami światłości”¹²⁴.

Na zakończenie pierwszego rozdziału Ewangelii Jana nagromadzono wiele tytułów chrystologicznych: „Jezus z Nazaretu zapowiadany przez Mojżesza, Prawo i Proroków (wiersz 45), Rabbi, Syn Boży, Król Izraela” (wiersz 49). W ostatnim zaś wierszu (51), Jezus odnosi do siebie tytuł: „Syn Człowieczy”, który jest ukoronowaniem wcześniejszych określeń¹²⁵. Logion o Synu Człowieczym ma na uwadze jedynie osobę żyjącego na ziemi Jezusa. Logion ten tak treścią jak i sformułowaniami nawiązuje do snu, w którym Patriarcha Jakub ujrzał drabinę wspartą na ziemi, sięgającą nieba, oraz aniołów Bożych wchodzących w górę oraz schodzących na dół (Rdz 28,12-13), na jej szczycie zaś stał Bóg. W tekście Janowym Syn Człowieczy to Jezus, który przebywa na ziemi, ale bez przerwy zjednoczony jest z Bogiem przebywającym w niebie. Jezus jako postać nadprzyrodzona pochodzi z nieba, a na ziemi objawia Boga¹²⁶.

Na podobną nadprzyrodzoną treść wskazuje identyfikacja Syna Człowieczego z Synem Bożym w kontekście, który mówi o sądzie. Bóg przekazuje swemu Synowi „władzę wykonywania sądu, bo jest On Synem Człowieczym” (J 5,27). Sąd ten polega na ustosunkowaniu się każdego człowieka do Jego osoby i do nauki, którą głosi. Sąd ten odbywa się już teraz¹²⁷.

¹²² F. GRYGLEWICZ, *Syn Człowieczy w Ewangelii św. Jana*, RTK 14, 4 (1977), s. 66; E. RUCKSTUHL, *Die johanneische Menschensohnforschung 1957–1969*, w: J. PFAMMATER, F. FURGER (red.), *Theologische Berichte*, t. I, Zürich 1972, s. 171–284; S.S. SMALLEY, *The Johannine Son of Man Sayings*, NTS 15 (1968/69), s. 278–301.

¹²³ W. THÜSING, *Die Erhöhung und Verherlichung Jesu im Johannesevangelium*, Münster 1970.

¹²⁴ J. COPPENS, *Le Fils de l'homme dans l'Évangile johannique*, ETHL 52 (1976), s. 37–39, 64–66.

¹²⁵ W. MICHAELIS, *Joh 1,51, Gen 28,12 und das Menschensohn-problem*, „Theol. Literaturzeitung” 85 (1960), s. 561–578; S.S. SMALLEY, *Johannes und die Einleitung zum 4 Evangelium*, w: PESCH, SCHNACKENBURG (red.), *dz. cyt.*, s. 300–313; MICHON, *art. cyt.*, s. 296–305.

¹²⁶ S. SCHULZ, *Untersuchungen zur Menschensohn-Christologie im Johannesevangelium*, Göttingen 1957, s. 97–103; GRYGLEWICZ, *Syn Człowieczy w Ewangelii św. Jana*, s. 67.

¹²⁷ SCHNACKENBURG, *Das Johannesevangelium*, cz. II, s. 144–147, 530–544; COPPENS, *Le Fils de l'homme dans l'Évangile johannique*, s. 69n.

Identyfikację Ciała i Krwi Syna Człowieczego (J 6,53) z Ciałem i Krwią Jezusa (wiersz 54) znajdujemy w przemówieniu Jezusa w Kafarnaum. Syn Człowieczy daje najpierw ludziom pokarm, który trwa na wieki (wiersz 27). Pokarmem tym zaś jest sam Jezus (wiersz 35). Jezus każe się o niego starać (wiersz 27), co jest zarazem przejawem wiary w Niego (wiersz 29). Jezus jako Syn Człowieczy, który należy do nieba i z nieba zstąpił, jest równocześnie pokarmem i tym, który go udzieli, kiedy do nieba powróci. Pokarmem tym jest wreszcie Ciało i Krew Syna Człowieczego, które należy spożywać i pić, aby mieć życie wieczne (wiersz 53). Ciało i Krew Syna Człowieczego (wiersz 53) jest zatem własnym Ciałem i Krwią Jezusa (wiersz 54)¹²⁸.

Janowe spojrzenie na Syna Człowieczego jako na unieżonego i wywyższonego (podobnie jak u Synoptyków) w J 3,13-14 pozwala Go identyfikować z Boskim Synem Człowieczym (Dn 7,13) oraz cierpiącym Sługą Jahwe (Iz 53)¹²⁹ Syn Człowieczy musi cierpieć na krzyżu, ale męka jest przejściem do chwały (por. J 12,23.34; 13,1)¹³⁰.

Teksty Ewangelii Janowej o Synu Człowieczym, chociaż posiadają rysy redakcyjne Ewangelisty, należą do najstarszych i najbardziej autentycznych wypowiedzi poświadczonych słowami samego Jezusa i tradycją apostołską¹³¹.

4. Podsumowanie

Słusznie zatem można założyć, że użycie wyrażenia „Syn Człowieczy” w Ewangeliach, tak u Synoptyków jak u Jana, odpowiada sposobowi, w jaki Jezus mówił o samym sobie¹³². Pełna świadomość bowiem Jezusa o uniżeniu stanowi nieodzowny element prowadzący do chwały Syna Człowieczego¹³³. Jezus ukazując przez swą działalność zbawczą na ziemi ukrytą godność Syna Człowieczego, zapowiadał także Jego ostateczną chwałę¹³⁴. Jezus – Syn Człowieczy, posiadając atrybuty mocy Bożej (por. Mk 2,10.28), wypełnił posłannictwo zbawcze zapowiadane już w Pis-

¹²⁸ BARRETT, *Das Fleisch des Menschensohnes*, s. 342–354; GRYGLEWICZ, *Syn Człowieczy w Ewangelii św. Jana*, s. 68.

¹²⁹ CULLMANN, *Die Christologie des Neuen Testaments*, s. 190; J. DROZD, *Chwała Chrystusa*, w: F. GRYGLEWICZ (red.), *Egzegeza Ewangelii św. Jana*, Lublin 1976, s. 76.

¹³⁰ SCHEKLE, *dz. cyt.*, s. 209.

¹³¹ GRYGLEWICZ, *Syn Człowieczy w Ewangelii św. Jana*, s. 73; A.J. HIGGINS, *Jesus as the Son of Man*, London 196, s. 153–184; COLPE, *ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου*, s. 468–474; COPPENS, *Le Fils de l'homme dans l'Évangile johannique*, s. 59–65, 80–81.

¹³² MÜLLER, *Syn Człowieczy*, s. 730.

¹³³ LANGKAMMER, *U podstaw chrystologii Nowego Testamentu*, s. 45.

¹³⁴ DELORME, *art. cyt.*, s. 923.

mach Starego Testamentu (por. Mk 8,31; 10,45; 14,21) i objawił się jako Zbawiciel i Sędzia eschatologiczny wobec całej ludzkości (por. Mk 8,38; 14,62)¹³⁵.

Tytuł: „Syn Człowieczy” sam Jezus uznał za najodpowiedniejsze określenie dla swojej misji. Wszędzie, gdzie w Ewangeliach jest mowa o Synu Człowieczym, chodzi wyłącznie o wypowiedzi Jezusa. Zawsze jednak mówi On o Synu Człowieczym w trzeciej osobie. Tytuł ten oznacza, że Jezus jest Pośrednikiem zbawienia według Księgi Daniela 7,13. Wszakże aż do męki Jezusa, określenie to było wieloznaczne, gdyż niekiedy mogło oznaczać tylko samą osobę mówiącą. Jezus jednak stosując ten zwrot do swojej osoby związał go z sekretem mesjańskim, a więc z tajemnicą swojej postaci, wskazując że jako Syn Człowieczy przynosi zbawienie, podejmując drogę krzyża. W tytule tym zawiera się tajemnica Boga–Człowieka. Z jednej strony bowiem mówi się o boskich pełnomocnictwach Syna Człowieczego, jak np.: odpuszczanie grzechów (por. Mk 2,10.28) i przybywanie jako Sędzia na obłokach niebieskich (por. Mk 8,38; 13,26; 14,62). Z drugiej zaś strony podkreśla się ponizenie Syna Człowieczego (por. Mt 8,20; 16,21). Tytuł Jezusa: „Syn Człowieczy” najpełniej więc oddaje tajemnicę Boga–Człowieka, który jest Zbawicielem i Sędzią zarazem. Tytuł ten jest też korektą niewłaściwego pojmowania Mesjasza w sensie tylko politycznym. Swoistość tego samookreślenia Jezusa polega na tym, że łączy ono dotychczasową suwerenną postać Syna Człowieczego, jako nadchodzącego sędziego świata, z ponizoną postacią Syna Człowieczego, jako Sługi Bożego, który składa siebie w ofierze wydając się na mękę (por. Mk 10,45; 14,62)¹³⁶.

Die Problematik des christologischen Titels Menschensohn in den Evangelien

ZUSAMMENFASSUNG

Schon die Formulierung im Thema *Problematik* weist darauf hin, daß die Angelegenheit des christologischen Titels *Menschensohn in den Evangelien* eine schwierige und komplizierte Frage sei. Diese Bezeichnung ist oftmals Studiengegenstand in der gegenwärtigen Exegese, was die aufgewiesene und selbst ausgewählt benützte Bibliographie in diesem Artikel bestätigt. Der Titel *Menschensohn* ist denn vieldeutig. Es ist auch schwierig eindeutig aufzuweisen, von woher diese Bezeichnung genommen und auf Jesus in den Evangelien angewendet wurde.

Die hebräische Bezeichnung בן אדם – *Menschensohn*, deutet im Alten Testament auf die Schwäche und Hinfälligkeit der menschlichen Natur hin (Ps 8,5; Jes 51,12; Ez 13,2). Im aramäischen Text von Dan 7,13 tritt die geheimnisvolle Gestalt *wie ein Menschensohn* [ܩܪܝܢܐ ܒܢ ܐܰܢܫܐ] auf den Wolken des

¹³⁵ L. MORALDI, *Figlio dell'uomo*, w: E. BONIFACIO I IN. (red.), *Enciclopedia della bibbia*, t. III, Torino 1970, kol. 385–386.

¹³⁶ J. KOZYRA, *Jak powstały Ewangelie?*, Kraków 1992, s. 41–42.

Himmels, auf. Diese Gestalt hat einen überirdischen Charakter und kann zum *Volk der Heiligen des Allerhöchsten* Bezug haben, der die ewige Herrschaft über alle erhalten wird oder aber auch als individueller Repräsentant, kann *den Herrscher des Volkes der Heiligen* bezeichnen [Dan 7,3-8. 18.22.27]. In den apokryphen jüdischen Apokalypsen beharrt der Menschensohn seit Ewigkeit bei Gott. Er wurde vor der Erschaffung der Welt ausgewählt und offenbarte sich nun den Auserwählten. Gott wird Ihn dann als Richter der Könige und der gefallenen Engel erhöhen und Ihm die Gaben seines Geistes geben (äthHen 46,1; 48,2f.10; 52,4; 61,8; 62,2.9; 69,26). Nach 4 Esr die Gestalt, die dem Menschensohn ähnlich ist und Sohn Gottes benannt wurde, taucht aus der Tiefe des Meeres auf und schwebt auf den Wolken (4 Esr 13,3.37.52). Sie kommt zum Gericht, um die rebellischen Völker zu vernichten und um die den Frieden liebende Menschen um sich herum zu sammeln (4 Esr 13,4-56).

Jesus, sich Menschensohn benennend, bedient sich auch einer ungewöhnlichen grammatischen Wendung, wenn Er auf einem Umweg auf sich selbst durch eine Verwendung der dritten Person der Einzahl hindeutet. Es ist also als ob jemand anderer, *er*. Dank dieser linguistischen Eigentümlichkeit, konnte die Wendung $\acute{\omicron} \nu\acute{\omicron}\lambda\acute{\omicron}\varsigma \tau\omicron\upsilon \acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\acute{\omicron}\tau\omicron\upsilon$, auf den einzelnen Menschen oder auf jemanden besonders bezeichneten, hindeuten. Eine Schwierigkeit bei der Übersetzung bringt auch der doppelte Artikel. Es scheint, daß Jesus, wenn er auf sich hin die Bezeichnung Menschensohn deutete, durch diese den Titel *Messias* ersetzte.

Jesus kannte also diese Bezeichnung so aus dem Alten Testament, wie auch aus der jüdischen Literatur [Apokryphen]. Der Glaube denn an den himmlischen Erlöser, der sich offenbaren sollte, bildete die Vorbereitung für den Gebrauch des Ausdruckes *Menschensohn* in den Evangelien.

Den Titel Menschensohn begegnen wir in allen evangelischen Traditionen, also in der Q (die Redequelle des Herrn), bei den Synoptikern und beim Johannes. In der Q – die Aussagen über den Menschensohn befinden sich im Kontext des Gerichtes und der Parusie (Mt 24,26.37f.43f; 10,32f; 19,28 und in den Anspielungen an den Tod und die Auferstehung Christi (das Zeichen Jonas – Mt 12,38ff).

Das Markusevangelium spricht über Jesus als Menschensohn mit der Unterstreichung seiner göttlichen Autorität (Sündenvergebung, der Herr des Sabbats, das Wiederkommen als Richter am Ende der Zeiten - 2,1-2.23-28; 8,38; 13,26f; 14,62). Wenn sich Jesus als Menschensohn in den Aussagen vom Tod und Auferstehung bezeichnete, wies er auf den Dienstcharakter seiner Sendung, auf seine Autorität und die außerordentliche göttliche Macht hin (8,31; 9,9-12.31; 10,33f.45; 14,21; 41).

Die Eigenart des Menschensohntitels bei Matthäus betrifft das Jüngste Gericht (das Gleichnis vom Unkraut – 13,41ff; das Bild des Gerichtes als Trennung der Böcke von den Lämmern – 25,31-46).

Lukas unterstreicht die dienstliche Wirksamkeit Jesu als Menschensohn, dem die Menschen widersprechen (22,24f) und ruft zur Wachsamkeit und Bereitschaft auf seine Parusie (17,20-18,8; 21,27.34ff) auf.

In den synoptischen Evangelien betreffen also die Aussagen über Jesus den Menschensohn das Jüngste Gericht, wenn er seine Herrlichkeit offenbaren wird, und die Logien über Erniedrigung und Leiden und auch Worte über Auferstehung und die künftige Verherrlichung.

Auf die Frage, wer ist der Menschensohn im Johannesevangelium, finden wir die Antwort im ganzen Buch. Denn die Ankündigung des Menschensohns in Joh 1,51 entwickelte der Evangelist indem er Ihn als präexistierenden Sohn Gottes zeigt (3,13f); als eschatologischen Richter (5,27), als den, der seinen Leib und Blut zur Nahrung und Trank zum ewigen Leben gibt (6,53-56) und als erhöhten und verherrlichten, der Glauben verlangt (9,35-39; 3,14; 8,28; 12,23.34; 13,31f).

Die Exegeten sind nicht darüber einig, ob und in welchem Sinne die Aussagen über den Menschensohn in den Evangelien vom Jesus selbst stammen, oder ob sie Ihm später zugetan wurden und von den Aposteln interpretiert worden sind. Dennoch geht aus der von den Synoptikern und Johannes vorgestellten Lehre Jesu hervor, daß der Menschensohntitel das Selbstbewußtsein Jesu über Ihn selbst bestimmt. Denn er hat die Gestalt des leidenden Knechtes Jahwes (Jes 53) mit der himmlischen

Gestalt voll Macht Gottes von dem Menschensohn – Messias (Dan 7,13 und die Apokryphen) miteinander verbunden. Jesus unterstrich auf diese Weise Seine Transzendenz und distanzierte sich von einer politischen Vorstellung des Messias.

Ganz recht also kann man voraussetzen, daß die Bezeichnung Menschensohn in den Evangelien der Weise entspricht, in welcher Jesus über sich selbst gesprochen hat. Das volle Bewußtsein von der Erniedrigung Jesu führte Ihn denn zur Herrlichkeit des Menschensohns. Das Geheimnis Jesu offenbart sich also im christologischen Titel *Sohn des Menschen*.